

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE ÖNCELİK SORUNLARI

I. GİRİŞ

Yabancı dil öğretimi hemen hemen tüm ülkelerin eğitim izlenmelerinde yer almaktadır. Ancak böylesine yaygınlık gösteren bir konunun içerdiği sorunların da tümü çözülmüş değildir. Ruhbilim, eğitim ve dilbilim verilerinden yararlanan araştırmacı ve genel yöntembilimciler attıkları her yeni adımda sorunların ancak bir bölümünü çözebilmekte, vardıkları her yeni aşamada başka güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.

Anadili / yabancı dil; dil / ekin ilişkileri bu alanda sonuca ulaşmayı belirleyen etmenlerden başlıcalarıdır. Bu etmenlere ek olarak geleneksel biçimde yapılan yabancı dil öğretimiyle çağdaş dilbilim ve ruhbilim ilkeleri ışığında sürdürülen yabancı dil öğretiminin etkinlik ve yararlılık tartışmaları da üstünlük dengesinin yeni yöntemlere doğru kaymasına karşın yöntembilimci ve uygulamacıların kafasını kurcalamaktadır.

II. ANADİLİ / YABANCI DİL

Yabancı dil öğretiminde tartışılan noktalardan biri öğrenme sürecinde benimsenmesi gereken yaklaşıma ilişkindir. Bu görüşe göre çocuğun anadilini edinirken başvurduğu yollar (yineleme, öykünme, vb.) yabancı dil öğretiminde uygulanınca başarılı sonuçlar elde etme olanağı vardır.

Ancak, çocuğun birinci dili edinirken önünde çok uzun bir süre olması, çevresiyle ilişki kurmak için dili hemen edinme dürtüsünden kaynaklanan güdülenme ikinci bir dil öğrenirken aynı oranlarda güçlü olmayabilir. Bu nedenle söz konusu öğrenme biçimini tümüyle yabancı dil öğretimine uygulamak olanaksızdır. Çünkü anadilini edinmeyle ikinci bir dil öğrenme süreçleri değişik koşullar içerir.

Yukarıda belirtilen uzun öğrenme süresi ve güdülenme koşullarının değişik olmasının yani sıra ilk edinilen göstergeler algısal, anıksal gelişmeler ve dünyayı tanıma işlemleriyle aynı evrede elde edilir çocuk tarafından. Bu doğal bir süreçtir. Öte yandan insanın ses aygıtındaki olanaklar birinci dilin ses düzeni yerleşmeye başlayınca sınırlanır ve ileri yaşlarda başka bir dizgenin seslerini anadilinin kökleşmiş seslerine benzetme eğilimi ağır basar.

Anadili edinilirken dilsel göstergelerle dış gerçek arasında dolaysız bir bağ kurulur. Oysa, yabancı dil öğrenilirken yeni göstergeler var olan bir dilsel dizgenin, anadilinin, göstergelerine bağlanır. Yabancı dil öğrenmek yeni bir dilsel dizgenin ses, sözdizim ve anlamlama kurallarını edinmek demektir. Bu tanım çerçevesinde soruna yaklaşıldığında fizyoloji alanındaki çalışmaların sonuçlarından çıkan bir engeli de göz önünde bulundurmamak gerekir. Birçok araştırmacı dil öğretimi konusunda insan beyninin dokuz yaşından sonra giderek gücünü yitirdiğini ileri sürmekte ve genel olarak yabancı dil öğretimine en elverişli çağın, beynin anlamama ve belleme gücü açısından, dört-on yaş arası olduğunu belirtmektedir.

Yabancı dil öğretiminde anadilini edinme sürecine olduğu gibi öykünmek başarıya yol açmaz. İkinci bir dil öğrenme durumundaki kişi ruhsal, toplumsal, ekinel ve eğitbilimsel etmenlerle koşullanmıştır. Bunun en açık kanıtı aynı okulda, aynı öğretici(ler) tarafından yetiştirilen öğrenciler arasındaki düzey ayrılıklarıdır. Konuşma yetisi insanların hemen hemen tümünde eşit biçimde var olan bir özelliktir. Ama yabancı dil öğrenmede kişiler arasında büyük ayrılıklar gözle çarpılmaktadır.

Yabancı dil öğrenmede eşitliği bozan başlıca neden, çağdaş eğitbilim açısından, güdülenmedir. Öğretimin tüm alanlarında olduğu gibi bu dalda da güdülenmenin önemi büyüktür: Ancak öğrenme isteği varsa iyi öğrenilir. Bu isteği oluşturan öğeler de öğretmenin öğrencilere karşı tutumundan öğrencinin içinde yetiştiği ekine, yabancı dile yönelik gerekçelerine değin çeşitlilik göstermektedir.

III. DİL / EKİN

Yabancı dil öğretiminde güçlük yaratan konulardan biri de dil ve ekin arasındaki bağın ikinci bir dil öğrenirken, sürekli olarak, işe karışmasıdır. Her ekin gibi, anadilinin taşıyıcılığını yaptığı ekin de öğrenciye belirli bir düşünsel yapı, dünyaya bakış açısı kazandırır. Belli oranda kendi öz ekiniyle koşullanan kişi yabancı dil öğrenir-

ken o dile bağıli ekinsele evreni de tanımak zorundadır. Öğretim açısından salt dilsel kuralları aktarma düzleminde kalındığında konuşma dilinin özellikleriyle dış bağlam ve durumların anlamı etkilemelerinden doğan ayırtılar algılanamaz. Yeni ekinsele bilgilerin sağlayacağı yararları göz önünde tutmayan bir yaklaşımle yapılan dil öğretimi güdük kahr.

Yabancı dilin somut ürünleri olan ekinsele olguları ve etkinlikleri öğrenmenin, edinilen bilgileri daha kolaylıkla özümseteceği, ekinsele özellikleri uygulamaya sokmayan izlencelerin eksik kalacağı saptamasını yaparken yabancı dille birlikte edinilecek yeni ekinin insana değişik bir bakış açısı kazandıracağını, dünyayı, olayları, sanat etkinliklerini alışkanlıklarının dışında bir yoldan da değerlendirebileceğini öğrenciye anlatmak gerekir. Ekinin göz önünde bulundurulmaması, eğitimi, kimi dilsel kullanımların anlaşımamasına yol açarak, aksatır. Bu nedenle ekin, yabancı dil öğretimini pekiştirici, olumlu yönde etkileyici bir etmen olarak belirlemektedir.

Geleneksel yöntemlerde yazınsal parçalara dayandırılan ekin öğretimi günümüzde, çağdaş yabancı dil öğretimini gerçekleştirenler tarafından fotoğraf, posta kartı, filimler ve şarkılar, gündelik konuşma örnekleri, vb. gibi sesli belgeler aracılığıyla yapılmaktadır.

IV. GELENEKSEL YÖNTEM / ÇAĞDAŞ YÖNTEM(LER)

Dilbilimin «dil her şeyden önce sözlü bir bildirişim aracıdır» ilkesi yaygınlaşıp benimsenince yabancı dil öğretimi alanında yapılmakta olan ve yazınsal betiklerin okunup, bilinmeyen sözcükleri araştırmak, yabancı dilden anadiline çeviri yapmak ve dilbilgisel kuralları öğrenmek biçiminde sürdürülen geleneksel yöntem de sarsılmaya başladı. Öğrencinin konuşarak dilsel edincini geliştirme olanağını sağlamayan bu tür bir yabancı dil öğrenme yöntemi yaşayan dilleri neredeyse, ancak yazılı belgelerde varlığını sürdüren, ölü bir dil gibi ele almaktadır.

Sözlü dile öncelik tanınmasının yararlarını kavrayan birçok kurum ve öğretici geleneksel yöntemin kalıplaşmış uygulamalarından sıyrıldılar. Soyut dilbilgisi kurallarıyla dil düzeyi sorunundan uzak yazınsal betiklerden oluşan elkitapları yerine gündelik dilin yapılarını yalından karmaşığa, sık kullanılanı dar anlam alanı olanlara doğru ele alan, öğrencinin çalışmalara etkin biçimde katılmasına özen gösteren, anadiliyle koşutluklar aranmasını engelleyen yöntemlere yöneldiler. Gerçekte bu yönelişin bir başka nedeni de yazınsal

dilin konuşma dilinden çok ayrı olduğunun anlaşılmasıydı. Sanat değeri olan bir yapıtta, yazar, gündelik konuşma diliyle gerçekleştirilen bildirişimden değişik amaçlara yöneliktir. Doğrudan bildirişim için tasarlanmamış, yabancı dil öğrencilerinin eğitbilimsel ve dilbilimsel sorunlarını hiç göz önünde bulundurmayan gereçlerle öğretim yapmanın var olan güçlükleri daha da çoğaltacağı ve öğrenme süresini uzatacağı kuşkusuzdur. Örneğin geleneksel yöntemin sözcük öğretimi sorununa yaklaşımı yukarıda değinilen sakıncaları açık biçimde ortaya koyar. Yabancı dilden seçilmiş bir betik derslikte incelenmeye başlanınca ilk aşamada bilinmeyen sözcükler belirlenip bunların anadilindeki karşılıkları verilmekte ve öğrencinin elinde bir sözcük dizelgesi oluşmaktadır. Bağlamından çıkarılmış, anlam alanları açısından birbirleriyle ilintisi olmayan, kimilerinin kullanım sıklığı çok az olan bu sözcüklerin hangi bildirişim durumlarında kullanıldığını bulmak öğrenciye kalmakta, en temel eğitbilimsel ilke olan yalından karmaşığa, sık kullanılanı az kullanılanla ulaşma ilkesi göz önünde bulundurulmamaktadır. Bu koşullarda yetişen öğrencilerin başarılı sayılanları bile, yazınsal betikleri çözebilmekte ama düşüncelerini anlatmak bir yana, yabancı dilde en sıradan istek ve gereksinimlerini karşılayacak konuşmaları yapmakta büyük güçlük çekmektedirler.

Oysa yeni yöntemler, dilin hem bir dizge hem de öncelikle sözlü bir bildirişim aracı olduğu gerçeğinden kalkarak yeni sözcükleri aşağıdaki ilkeler uyarınca öğretmektedir:

a. Sözcük belli bir bağlam içinde verilir. Sözcüğün anlamını çevresindeki öğeler koşullandırıp belirlediği için en küçük öğretim birimi tümcedir. Yeni öğretilecek sözcüğün yer alacağı tümcenin, belli koşulların oluşturduğu, bildirişim durumunda kullanılabilir olmasına özen gösterilir. Böylelikle öğrenciye yeni bir sözcük ve sözcüğün kullanıldığı durumsal bağlam aktarılmış olur.

b. Sözcüğün kullanım sıklığı göz önünde bulundurulur. Örneğin daha geniş kapsamlı olan «kuş» sözcüğünü bilmeyen bir öğrenciye, az kullanılan ve bir tür belirten «serçe», «kartal», vb. sözcüklerini öğretmek gereksizdir.

c. Niceliğe değil niteliğe önem verilir. Çok sayıda sözcüğü topluca verip öğrenmeyi güçleştirmek yerine az sayıda sözcüğü etkin biçimde öğretmek yeğlenir.

Bu ilkeler içinde gerçekleştirilen sözcük öğretiminden sonra,

edinilen yabancı dil bilgisinin yoğun biçimde kullanılması, başka bir deyişle konuşma evresine geçilir. Yeni yöntemlerde çalışmanın önemli bir bölümünü oluşturan **konuşma** öğrencilerin etkin biçimde katılmasıyla amacına ulaşır. Öğreticinin görevi herkesin ilgisini çekecek bir konu bulmak, konuşmayı başlatıp durağanlaştığı anlarda canlandırmaktır. Öğretici, öğrencilerin yanlışlarını düzeltirken de konuşmayı kesmemeye ve yanlış yapanı utandırıp yıldırımamaya özen göstermelidir. Bunun için yanlış kurulmuş bir tümceyi, iyi duymamış gibi, düzelterek soru biçiminde öğrenciye yöneltebilir ve öğrencinin doğru yanıtı, öğretmenin sorusundan bulup çıkarmasını sağlar. Örneğin :

Öğrenci. — Dün sokakta çıkıyorum...

Öğretmen. — Anlayamadım X, dün sokağa mı çıktın?

Öğrenci. — Evet, dün sokağa çıktım.

Yabancı dil öğretimi alanında geleneksel yöntemlerin içerdiği sakıncaları gidermek için geliştirilen, dilbilimsel çalışmalardan esinlenmiş yöntemlerin bir başka türü de görsel-işitsel araçlardan yararlanan yöntemlerdir. Bu yöntemler öğrencilerin yabancı dildeki sesleri algılama yeteneğini geliştiren işitsel yanıyle; gerçek bildirişim bağlamlarını yaratmaya ve yabancı dildeki tümcelerin anlamlarını durultmaya yarayan görsel yönüyle büyük kolaylık ve etkinlik sağlamaktadır.

V. SONUÇ

Anadilinin alışkanlıklarından doğan engeller, ekinsel ayrılıkların yarattığı sorunlar yabancı dil öğretiminin her aşamasında güçlüklerle neden olmaktadır. Bu güçlüklerin doğurabileceği olumsuz sonuçları en aza indirgeyebilmek için eğiticilerin izlenceleri anadilinin özellikleriyle yabancı ekinin ayrılıklarını göz önünde bulundurarak hazırlamaları gerekir.

Öte yandan çağdaş dilbilim ve eğitim bilim araştırmalarının verileriyle biçimlendirilecek öğretim yöntemlerinin yaygınlaştırılması yabancı dil öğretimi alanında başarılı sonuçlara ulaşmak için zorunludur.

O. SENEMOĞLU

RÉSUMÉ

Dans cet article on essaie de mettre en évidence les aspects prioritaires de l'enseignement des langues étrangères. La problématique suscitée par ce domaine comporte beaucoup de difficultés qui sont loin d'être résolues malgré les efforts déployés par les spécialistes.

L'influence de la langue maternelle sur la langue étrangère, les relations existant entre la langue et la culture figurent parmi les principaux facteurs qui entrent en jeu au cours de l'apprentissage d'une langue étrangère.

Après avoir comparé les méthodes traditionnelles et modernes, l'auteur souligne l'importance et la nécessité d'élaborer de nouvelles méthodes qui tiennent compte des apports de la linguistique, de la psychologie et de la pédagogie.
